2-ŞÖBA · ÇORVAÇILIK VA HAYVONLAR MAHSULDORLIGI

QORAKÖL QÖYLARINING KOMPLEKS BAHOLAŞDA NASLÇILIK HUJJATLARINI YURITIŞ

UÖK: 636.32.033:636.082

Z.A.Seytmusaeva-q.x.f.f.d. (PhD)
H.M.Sultamuratova-magistr
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, çorvaçilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311089
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
442–445
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Seytmusaeva Z.A., Sultamuratova H.M. Qoraköl qöylarining kompleks baholaşda naslçilik hujjatlarini yuritiş // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 442–445. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311089

ANNOTATSIYA **a.** Maqolada qoraköl zotli qöylarni belgi va xususiyatlari böyiça kompleks baholaşda muhim hisoblangan naslli qöçqor varqasi va naslli sovliq varaqasiga kiritilişi lozim bölgan ma'lumotlar keltirilgan. Naslçilik hujjatlarini yuritiş, naslli qöçqorlarni kelib çiqişi, tuğilgan vaqtdagi baholaş, 12-15 kunligida baholaş hamda işlatilgan yillar va olingan qözilar sifati kabi ma'lumotlarni toğri kiritiş böyiça fikr yuritilgan.

KALIT SÖZLAR qorakölçilik, naslli qöçqor, sovliq, avlod, gul tipi, sinfi, jun-tola sifati, rangi, tusi

Kiriş. Qorakölçilik qişloq xöjaligining çöl yaylovlarida rivojlanuvçi muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Çöl yaylovlaridan samarali foydalaniş, mamlakatda oziq-ovqat xavfsizni taminlaş hamda çölda yaşovçi aholining turmuş tarzini yaxşilaşda qorakölçilik tarmoği muhim iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega. Respublikamizda 21,0 mln gektar yaylovlar mavjud bölib, uşbu yaylovlarni foydalanişga kiritiş, mahsulot işlab çiqiş hamda aholini iş bilan ta'minlaşga xizmat qilmoqda.

Respublikada 2026-yil 1-yanvar holatiga jami 24,62 mln boş qöy va eçkilar urçitilib kelinmoqda. Şundan 1,25 mln boşi Qoraqalpoğiston Respublikasida urçitiladi. Qöylarning boş soni mos ravişda 21,02 mln va 726 ming boşni taşkil qilgan. Qoraköl qöylaring boş soni statistika ma'lumotlariga köra jami 5,95 mln boşni, Qoraqalpoğiston Respublikasida esa 288 ming boşni taşkil qiladi. Bundan körinib turibdiki, jami qöylar boş sonining 28,3% qoraköl zotli qöylar hisoblanadi. Yuqoridagi fikrlardan kelib çiqqan holda qoraköl zotli qöylarni belgi va xususiyatlari böyiça kompleks baholaş ulardan olinadigan nasl sifatining yaxşilanişiga xizmat qiladi. Naslçilik hujjatlarini yuritiş esa olingan avlodning kelib çiqişini aniqlaş hamda naslli qöçqor va sovliqlarni avlodlar sifati böyiça baholaş imkonini beradi. Tadqiqot uslublari. Qorakölçilikda naslçilik işlarini yuritiş "Qorakölçilikda naslçilik işlarini yuritiş va qözilarni baholaş (bonitirovka qiliş) böyiça qöllanma (2015-yil) asosida amalga oşiriladi.

Natijalar va tahlillar. Naslçilik işlarini töğri taşkil qilişda qorakölçilikda 1-k şakl yuritilib, unda naslli qöçqorga tegişli bölgan ma'lumotlar keltiriladi. 2-k şakl esa naslli sovliqlar böyiça ma'lumotlarni özida mujassamlaydi. Quyida naslli qöçqor varaqasi töğrisida ma'lumotlar keltrilgan.

1–K SHAKL

NASLLI QÖÇQOR VARAQASI

Qözining tuğilgandagi rasmi	**Shaxsiy raqami**	**Tamğa**
	Tuğilgan vaqti	
	Tuğilgan joyi	

I. Kelib çiqişi

	otasi	**onasi**
Şaxsiy raqami		
Rangi, tusi		
Gul tipi		
Sinfi		

II.TUĞILGAN VAQTIDAGI BAHOLASH

Rangi, tusi		**Jun-tola sifati**	
Gul tipi		Sinfi	
Gul ölçami		Gul uzunligi	
Gulning mustaxkamligi		Teri qalinligi	
Naqşdorligi		Konstitutsiyasi	

III. 12-15 KUNLIGIDA BAHOLASH

Körsatkiçlar	**Baho**
Rang, tusning saqlanişi	
Oq jun mavjudligi	
Gullarning saqlanişi	
Jun-tola sifatining saqlanishi	
Umumiy baho	

V. IŞLATILGAN YILLAR VA OLINGAN QÖZILAR SIFATI

Yil	**Uruğ-lanti-rilgan qöylar soni**	**Olin-gan qözi-lar soni**	**Şulardan**					**Naslli qöçqor**		**Olin-gan teri-lar soni**	**Şun-dan I-nav teri-lar**	elita	I-sinf	qalam-gulli-lar	qovurğa gulli-lar	yassi gul-lilar	elita	I-sinf

BAHOLOVÇI (BONITER) BOŞ ÇORVAŞUNOS

Naslli qöçqor varqasi 4 qismdan iborat bölib, dastlab naslli qöçqorning tuğilgandagi rasmi, şaxsiy raqami, tuğilgan vaqti va joyi hamda tamğasi, 1-qismda kelib çiqişi (otasi va onasi böyiça alohida-alohida şaxsiy raqami, rangi, tusi, gul tipi va sinfi), 2-qismda tuğilgan vaqtdagi baholaş (rangi, tusi, gul tipi, gul ölçami, gulning mustahkamligi, naqşdorligi, jun-tola sifati, sinfi, gul uzunligi, teri qalinligi, konstitutsiyasi), 3-qismda 12-15 kunligida baholaş (rang, tusning saqlanişi, oq jun mavjudligi, gullarning saqlanişi, jun-tola sifatining saqlanişi, umumiy baho) va 4-qismda işlatilgan yillar va olingan qözilar sifati (yil, uruğlantirilgan qöylar soni, olingan qözilar soni, şundan elita, I sinf, qalamgullilar, qovurğagullilar, yassigullilar, naslli qöçqor elita, I sinf, olingan terilar soni va şundan I navli terilar soni) töğrisida ma'lumotlar keltiriladi.

Qoraköl qöylarida qora, oq, kök, sur, guligaz, qambar, zarmalla va kulrang ranglar uçraydi. Qoraköl qöylarida quyidagi tus yoki rangbarangliklar uçraydi: havorang, kumuşsimon, marvaridrang, qörğoşinrang, oqiş, qora kök, pölati, sutsimon, tillasimon, olmos, siren, bronza, platina, yantar, antrasit, qumrang, pölati, örikgul, şamçiroqgul va qamar.

Umuman olganda yuqoridagi 1-k şaklni yuritiş orqali naslli qöçqor haqidagi barça ma'lumotlarni olişimiz mumkin va uni naslçilik işlarini rejalaştirişda va naslçilik rejalarini tuzişda foydalanişimiz mumkin.

Naslli sovliqlar böyiça ma'lumotlarni 2-k şaklni yuritiş orqali töldirib boriladi.

2– şakl

NASLLI SOVLIQ VARAQASI

Shaxsiy raqami	**Tamğa**
Tug'ilgan vaqti	
Tug'ilgan joyi	

I. KELIB ÇIQIŞI

	Otasi	**Onasi**
Shaxsiy raqami		
Rangi, tusi		
Gul tipi		
Sinfi		

II. TUĞILGAN VAQTIDAGI BAHOLAŞ

Rangi, tusi		**Jun-tola sifati**	
Gul tipi		Sinfi	
Gul o'lchami		Gul uzunligi	

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311089

Gulning mustaxkamligi		Teri qalinligi	
Naqshdorligi		Konstitutsiyasi	

III. OLINGAN QÖZILAR TAVSIFI

Uruğlantirilgan vaqti	Qöçqor tavsifi				Olingan qözi navi										
	Şax-siy raqami	Rangi	Sinfi	Gul tipi	Tuğilgan vaqt	Jinsi	Rangi, tusi	Sinfi	Gul tipi	Gul ölça-mi	Jun-tola sifati	Gul uzun-ligi	Teri navi	Kons-titut-siyasi	Şaxsiy nomeri

BAHOLOVCHI (BONITER) BOSH CHORVASHUNOS

Naslçilik işlarini yuritişda naslli qöçqor bilan birgalikda naslli sovliqlar haqidagi ma'lumotlarni ham tizimli ravişda yuritib boriş muhim hisoblanadi. Naslli sovliq varqasi 3 qismdan iborat bölib, dastlab naslli sovliqning tuğilgandagi rasmi, şaxsiy raqami, tuğilgan vaqti va joyi hamda tamğasi, 1-qismda kelib çiqişi (otasi va onasi böyiça alohida-alohida şaxsiy raqami, rangi, tusi, gul tipi va sinfi), 2-qismda tuğilgan vaqtdagi baholaş (rangi, tusi, gul tipi, gul ölçami, gulning mustahkamligi, naqşdorligi, jun-tola sifati, sinfi, gul uzunligi, teri qalinligi, konstitutsiyasi), 3-qismda olingan qözilar tavsifi (uruğlantirilgan vaqti, qöçqor tavsifi böyiça-şaxsiy raqami, rangi, sinfi, gul tipi, olingan qözi navi böyiça-tuğilgan vaqti, jinsi, rangi, tusi, sinfi, gul tipi, gul ölçami, jun-tola sifati, gul uzunligi, teri navi, konstitutsiyasi va şaxsiy nomeri) töğrisida ma'lumotlar keltiriladi.

Xulosa. Xöjalikda seleksiya işlarini taşkil etişda 1-k şakl va 2-k şaklni yuritiş, ma'lumotlarni öz vaqtida kiritib boriş seleksiya samaradorligiga ijobiy ta'sir körsatadi. Uşbu ma'lumotlar orqali xöjalikning rang, gul tipi böyiça ixtisoslaşuvi va xöjalikdagi naslli qöylar haqida barça ma'lumotlarni oliş va tahlillaş imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. Yusupov S.Yu. va boşqalar. Qorakölçilikda naslçilik işlarini yuritiş va qözilarni baholaş (bonitirovka qiliş) böyiça qöllanma // – Toşkent, 2015. – B. 31.
2. Seytmusayeva Z. A., Gaziyev A. örikgul va qamar rangbarangligi böyiça differensiyalangan juftlaşdan olingan avlodlarning gul körsatkiçlari //conferences. – 2025. – t. 1. – №. 4. – s. 116-119.
3. Seytmusayeva, Z., & Gaziyev, A. (2023). Уравненность расцветки ягнят каракалпакского сура, полученных от разных типов подбора. *Актуальные проблемы пустынного животноводства, экологии и создания пастбищных агрофитоценозов*, *1*(1), 58–60. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/problems-desert-husbandry/article/view/24943